

Slovo „prázdné“

Anaxagoras prý řekl, že slovo „osud“ je „prázdné jméno“ (protože „z toho, co se děje, nic neděje se osudem“ – zl. A 66). To však je nepřesnost, ba omyl. Každé jméno je jménem jen tehdy, když něco pojmenovává; přitom není důležité, zda to, co pojmenovává, je něco skutečného. Anaxagorův omyl sdíleli snad všichni presokratci, a přetrvával dál i u dalších myslitelů; ten omyl spočíval ovšem v tom, že to, co můžeme přesně mínit, je eo ipso skutečné (bez tohoto omylu není myslitelný pythagoreismus, ale ani platónské učení o ideích). Slovo (nebo jméno), které nic neznamena, nic nepojmenovává ani neoznačuje, prostě není žádným slovem, nýbrž je to pouhé „zaznění zvuku“, flatus vocis (nebo skupinou písmen, pokud je napíšeme). Není to „prázdné jméno“, ale žádné jméno. Slovo „osud“ něco znamená; to, k čemu svým významem poukazuje, je nutně „něčím“, a my můžeme toto „něco“ podrobit zkoumání a kritice. Nejen v běžné mluvě, ale i v dějinách filosofie a dokonce věd je spousta takových pojmenování či slov, která jsou nerozlučně nebo alespoň velmi těsně spjata s omyly. Ale abychom mohli něco označit za omyl, musíme to (být jako omyl) pochopit, a ono je co chápat a co kritizovat. Ovšem také nemusí jít o omyl, nemusí jít jen o označení něčeho, co „není“, co „neexistuje“ a čeho bychom eo ipso mohli prostě nedbat. Celá matematika a geometrie atd. se tématicky vztahuje k číslům a rovinným obrazcům nebo třírozměrným tělesům atd., které nikde v tomto světě „neexistují“, protože to jsou jen myšlenkové konstrukty. A každý uzná, že nemůžeme jen proto prohlásit, že jejich označení jsou jen „prázdna jména“. Právě naopak: čísla i geometrické útvary atp. se v některých směrech „chovají“ (jeví) jako skutečnosti. Pokus přesně a postačujícím způsobem myslíme (definujeme) trojúhelník, zbývá nám ještě obrovský úkol poznat jeho vlastnosti v nových a nových souvislostech (můžeme pak ustavit celou „vědu“ o trojúhelnících, trigonometrii). Ta ovšem stojí na některých principiálních předpokladech, pro které mohou existovat alternativy; vedle eukleidovské geometrie máme i geometrie neeukleidovské, které jsou použitelné pro jiné účely a za jiných okolností. Bylo by zřejmě absurdní prohlásit eukleidovskou geometrii prostě za chybnou a tudíž bezpředmětnou, nicotnou; ale i kdybychom to mohli učinit, nestává se tím tato klasická geometrie „ničím“, ani se nestává „prázdnou“.

(Písek, 050126-1.)